

Сіняговська І.

кандидат педагогічних наук, докторант відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України

УДК 378.026:159.023.2

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНТЕРІОРИЗАЦІЇ
ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

У статті розглянуто та проаналізовано основні положення проблеми інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету. Окреслено основні методологічні підходи до розробки феномену, визначено провідну дидактичну умову та сукупність супідрядних дидактичних умов, представлено дидактичну модель системи інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету.

Ключові слова: *інтеріоризація гуманітарних знань, навчальна діяльність, методологічні підходи, дидактичні умови, дидактична модель.*

Синяговская И.

кандидат педагогических наук, докторант отдела дидактики Института педагогики НАПН Украины

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ИНТЕРИОРИЗАЦИИ
ГУМАНИТАРНЫХ ЗНАНИЙ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

В статье рассмотрены и проанализированы основные положения проблемы интериоризации гуманитарных знаний в учебной деятельности студентов филологических специальностей педагогического университета. Обозначены основные методологические подходы к разработке феномена, определены ведущее дидактическое условие и совокупность соподчиненных условий, представлена дидактическая модель системы интериоризации гуманитарных знаний в учебной деятельности студентов филологических специальностей педагогического университета.

Ключевые слова: *интериоризация гуманитарных знаний, учебная деятельность, методологические подходы, дидактические условия, дидактическая модель.*

Siniahovska I.

candidate of Pedagogy, doctoral student Department of didactics Institute of Education NAPS Ukraine

**THE PRINCIPAL CONCEPTS OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITIES
INTERIORIZATION IN THE HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL
ESTABLISHMENTS**

The principal concepts of students' educational activities interiorization in the higher pedagogical educational establishments are reviewed and analyzed in the article. The basic methodological approaches to the phenomenon development are outlined, the principal didactic condition and combination of the subordinate

conditions are defined and the didactic model of students' educational activities in the higher pedagogical educational establishments system is presented.

Key words: *interiorization, educational activity, methodological approaches, didactic conditions, didactic model.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, формування у майбутніх фахівців професійних компетенцій не відповідає європейським і світовим стандартам, а відтак уся навчально-виховна й науково-дослідницька діяльність в умовах багатоступеневої освіти має бути підпорядкована ідеї високої професіоналізації, гуманітаризації, комп'ютеризації навчального процесу та інтеграції освіти й науки, застосуванню інноваційних освітніх технологій, спрямованих на досягнення прогнозованих результатів та впровадженню компетентісно зорієнтованого підходу до професійної підготовки фахівців у ВПНЗ.

Найважливішим завданням вищої педагогічної освіти є підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних приймати професійно грамотні рішення в динамічно змінюються ситуаціях. Сучасний ринок праці ясно показує, що перевагу мають ті випускники вишів, особистісний та професійний досвід яких дозволяє інтегрувати індивідуальне світогляд з уявленнями про цінності, що характерні для сфери їх професійної діяльності.

Одним з головних факторів, що визначають зміни, що відбуваються в системі професійної освіти фахівців, є підвищення рівня професіоналізму випускників закладів освіти на основі формування гуманітарних знань. На даний період часу склалися об'єктивні підстави для нового підходу до професійної підготовки у вишах, до складного процесу інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету.

Сучасна система освіти не може сьогодні обмежуватися підготовкою фахівців тільки в традиційних формах і вимагає звернення до процесу інтеріоризації як механізму засвоєння і присвоєння знань. Певна трудність в цьому плані полягає в тому, що в педагогічній і психологічній науках до теперішнього часу не склалося чіткого розуміння феномену інтеріоризації. Перетворення форм спільної діяльності викладача і студентів у процесі навчання у вишах в індивідуальні форми діяльності кожного окремо взятого студента дозволить останньому привласнити те необхідне професійно-орієнтоване знання, яке в майбутньому стане запорукою успішності педагога у професійній діяльності та дозволить йому бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці.

Актуальність проблеми визначення змісту інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів визначається необхідністю здійснення цілісного комплексного аналізу навчальної діяльності студентів як процесу взаємопов'язаних видів навчальної діяльності (академічної (аудиторної й самостійної) та самоосвітньої), спрямованого на розробку й обґрунтування її ефективної організації на основі визнання її специфічності за умови інтеріоризації у порівнянні з навчальним процесом, який відбувається в сучасній вищій педагогічній школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення

невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Виходимо з того, що, по-перше, дослідження теоретичних і практичних аспектів і закономірностей організації навчальної діяльності студентів на основі інтеріоризації дозволяє вирішувати питання формування цілісної особистості майбутнього педагога з позиції активності й самостійності як провідних рис, його інтегральних і визначальних характеристик. Розгляд цих питань відбувається з давніх часів, їх обґрунтування знаходимо у філософській думці Античності (Аристотель, Демокрит, Платон, Сократ) й у повчаннях Володимира Мономаха, у працях часів епохи Відродження (П. Беринда, І. Вишенський, Ю. Дрогобич, М. Монтень, Е. Роттердамський, П. Русин, Є. Славинецький) і Просвітництва (М. Головін, Я. Козельський, Я. Коменський, М. Ломоносов, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Прокопович, І. Посошков, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, Х. Чеботарьов).

По-друге, вважаємо, що сьогоdnішній етап розробки проблеми інтеріоризації як психолого-педагогічний феномен розглядається в роботах Б. Ананьєва, Н. Анікеєвої, Н. Асташової, Т. Ахутіної, В. Бехтерева, О. Буділової, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, І. Ільєсова, Г. Ковалева, Н. Кузьміної, Б. Ломова, В. М'ясищева, М. Обозова, А. Петровського, Л. Радзіховського, С. Рубінштейна, С. Сенющенкова, В. Сластьоніна, Н. Талізінної, Д. Узнадзе, М. Ярошевського та ін.

По-третє, пов'язуємо винайдення нових шляхів розв'язання даної проблеми сьогодні безпосередньо з розв'язанням стратегічних завдань вітчизняної освіти в контексті вимог Болонського процесу (Н. Бібік, Б. Бокуть, В. Бондар, М. Євтух, Я. Болюбаш, І. Зязюн, Л. Кондрашова, В. Кремень, Н. Кузьміна, З. Курлянд, В. Лозова, О. Молібог, Н. Ничкало, В. Паламарчук, О. Савченко та інші), пріоритетними цілями в підготовці майбутнього висококваліфікованого фахівця, спроможного у своїй професійній діяльності до самоактуалізації, самореалізації, самоефективності й самовдосконалення на ґрунті інтеріоризації, що розкривається у працях В. Андрєєва, В. Буряка, Н. Волкової, В. Гриньової, Н. Гузій, П. Гусака, В. Євдокимова, І. Зязюна, А. Капської, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Лозової, О. Малихіна, О. Мороза, Л. Нечепоренко, В. Радула, Л. Рибалко, В. Сластьоніна, В. Чайки, В. Шахова, П. Щербаня, В. Шпак та інших учених.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити структуру і дидактичні умови інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету та обґрунтувати концептуальні положення дослідження даної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. *Концепція дослідження* полягає в розкритті сутності інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету на ґрунті усвідомлення, стимулювання та формування тих психічних процесів і суб'єктивних якостей структури особистості студента, що мають визначати ефективність засвоєння ними знань і способів їх здобуття на професійно-фаховому, конкретно-предметному, методичному й загальнокультурному рівнях, і тим самим обумовлювати зміст й етапи педагогічних заходів, які у своїй сукупності створюють цілісну дидактичну систему інтеріоризації гуманітарних знань досліджуваної діяльності.

Головною ідеєю концепції є положення про те, що побудова структурованої, дидактичної моделі системи інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету, визначення теоретико-методологічних засад її функціонування, системно-функціональних зв'язків, механізмів впливу на реалізацію процесів, що забезпечують ефективність і продуктивність її організації та здійснення на основі інтеріоризації має ґрунтуватися на системно-діяльнісному підході до розгляду складних педагогічних об'єктів.

Концепція дослідження включає три взаємопов'язаних концепти, які сприяють реалізації головної ідеї дослідження – методологічний, теоретичний і технологічний.

Методологічний концепт включає фундаментальні філософські, психолого-педагогічні ідеї, передусім, гносеологію, теорії діяльності, мотивації, а також відбиває взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової й конкретно наукової методології до концептуалізації теоретичних і методологічних засад інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету: *системний підхід* передбачає розгляд об'єкта, явища, процесу як цілісної динамічної складної системи і дає можливість визначити положення, значущі для аналізу й розкриття механізмів інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів; *цілісний підхід* передбачає орієнтацію на цілісні характеристики особистості під час організації навчальної діяльності; *синергетичний підхід* обумовлює цілісність системи визначення змісту навчальної діяльності студентів на основі інтеріоризації, методологічну орієнтацію у практичній діяльності; *системно-діяльнісний підхід* надає можливість здійснити повний і вичерпний аналіз сутності та змісту інтеріоризації гуманітарних знань, розкриває дану діяльність як складну дидактичну систему, що перебуває у постійній взаємодії з іншими феноменами цілісного педагогічного й освітнього процесу, дозволяє спроектувати компоненти її дидактичної моделі та розгорнути технологію реалізації; *особистісно-діяльнісний підхід* передбачає необхідність педагогічної підтримки індивідуальності студента, створення умов для задоволення його освітніх, культурологічних потреб з проекцією на майбутню професію й урахування професійної складової у змісті навчальної діяльності як інтегральної єдності академічної й самоосвітньої; *аксіологічний підхід* передбачає формування ієрархії цінностей особистості студента педагогічного університету на пріоритетах інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності, активності, широти та професійної спрямованості засвоєваних педагогічно-цінних і загальнокультурних знань; урахування самотності й самоцінності кожного студента, його когнітивного стилю, мотивів і прагнень, життєвих настанов; формування персональної відповідальності за результати діяльності, позитивної мотивації; *компетентнісний підхід* передбачає створення науково-методичного забезпечення реалізації моделі системи інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів на основі конкретизації мотиваційного, операційного, когнітивного, рефлексивного й інших складових результатів навчання у педагогічному університеті; *ресурсний підхід* уможлиблює проектування змісту навчальної діяльності студентів як єдності академічної та самоосвітньої, технології її організації на основі об'єктивно

існуючих чинників і засобів, необхідних для реалізації потенційних можливостей суб'єкта навчання.

Теоретичний концепт визначає систему ідей, концепцій, вихідних категорій, основних понять, дефініцій, без яких неможливе розуміння сутності досліджуваної проблеми, і містить такі основні положення: інтеріоризація гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів передбачає необхідність її розуміння не лише в широкому – теоретико-методологічному змісті, а й вузькому – з виходом на безпосередню практичну реалізацію у педагогічному університеті; інтеріоризація гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету є комплікативною дидактичною системою, а також є складовою більш комплексної системи підготовки студентів до майбутньої професійної педагогічної діяльності у вищій педагогічній школі; ефективність функціонування дидактичної моделі системи інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету досліджується на основі якісних і кількісних змін у структурі особистості студента вищого навчального закладу, що визначають його особистісне та фахове становлення.

Технологічний концепт передбачає розробку й упровадження технології реалізації дидактичної моделі інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету за трьома фазами: фазою проектування, результатом якої є побудована модель створюваної системи і план її реалізації; технологічною фазою, результатом якої є реалізація системи; рефлексивною фазою, результатом якої є оцінка реалізованої системи й визначення необхідності її подальшої корекції, або розробки принципово іншої дидактичної моделі, а також системи моніторингу її ефективності.

Загальна гіпотеза дослідження полягає у припущенні про те, що теоретико-методологічне обґрунтування моделі системи й відповідної їй технології інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету на засадах системно-діяльнісного підходу забезпечить суттєве підвищення ефективності та продуктивності організації та здійснення даної діяльності на ґрунті створення провідної та супідрядних умов, а саме:

провідна дидактична умова: реалізація положень компетентнісного, системного й інтегративного (як провідних) та інших методологічних підходів на інтерімплементарній основі щодо інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету.

Сукупність супідрядних дидактичних умов:

1. створення інтерімплементаційного малтирелятивного дидактичного середовища, що зумовлює контентуальну основу навчальної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей педагогічного університету;

2. реалізація принципів адаптивності, спрямована на комбінаторне використання форм, методів, прийомів і засобів навчання та організацію навчальної діяльності задля універсалізації комплікативних зв'язків фахово-предметного та психолого-педагогічного аспектів професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей педагогічного університету;

3. активізація самоактуалізаційної основи мотивації здійснення навчально-педагогічної діяльності студентів на основі урахування індивідуально-психологічних особливостей студентів;

4. організація навчально-педагогічної діяльності студентів на засадах цілеспрямованого формування валідативних парціальних компетенцій, що у своїй сукупності визначають професійну та самоосвітню компетентності студента-майбутнього вчителя у їх інтегральній єдності;

5. систематичне і системне діагностування ефективності функціонування компонентів інтеріоризації гуманітарних знань, що корелюють з валідативними парціальними компетенціями професійної та самоосвітньої компетентностей на основі моніторингово (з боку викладача) та саморефлексивного (з боку студента) аналізу.

Ця загальна гіпотеза конкретизується в *часткових припущеннях*, які передбачають, що підвищення рівня ефективності визначення навчальної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей педагогічного університету на основі інтеріоризації можливе, якщо: суб'єкти навчальної діяльності - студенти гуманітарних спеціальностей педагогічного університету, фактори й чинники перебігу даної діяльності розглядаються відповідно до її функціонування в широкому – теоретико-методологічному, і вузькому – з виходом на практичну реалізацію, змістах; інтеріоризація гуманітарних знань проектується як дидактична система, що включає ряд компонентів (мотиваційно-цільовий, організаційно-структурний, процесуально-діяльнісний, контроль-оцінювальний, аналітико-прогностичний, рефлексивний), які слугують відображенням етапів і логіки організації досліджуваної діяльності, реалізують її цільові та процесуальні аспекти, ураховують функціональну залежність від більш широкого бачення системи інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету як дидактичної моделі; передбачено технологію інтеріоризації гуманітарних знань й оцінка її ефективності; дидактична модель системи інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету ґрунтується на системоутворювальному принципі інтеграції змісту фахово-предметної та психолого-педагогічної підготовки у вищій школі та ряді загальнодидактичних принципів і функціонує на основі сукупності провідної ті супідрядної дидактичних умов; дидактична модель включає: рівень реалізації процесу інтеріоризації, що слугує метою та є запроєктованим результатом інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету; власне дидактичну систему інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності; її науково-методичне забезпечення (дидактичні умови та принципи); системно-блочне структурування інтегрованого змісту фахово-предметної та психолого-педагогічної підготовки; механізми реалізації інтерактивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії; засоби педагогічної підтримки суб'єктів – та розглядається як адаптивна, циклічна, періодично повторювальна в горизонтальній і вертикальній площинах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Необхідність подолання існуючих суперечностей, недостатній стан розробки досліджуваної проблеми і її теоретико-методологічного обґрунтування, відсутність цілісної дидактичної системи й технології організації навчальної діяльності студентів на основі інтеріоризації

гуманітарних знань, психолого-педагогічного проектування механізмів і логіки організації й здійснення навчальної діяльності як єдності академічної й самоосвітньої, а також потреба в розробці ефективних механізмів її реалізації у процесі підготовки майбутніх педагогів відкривають перспективи подальшої розробки даної проблеми.

Таким чином, за нашим узагальненням теоретичних положень щодо процесів інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів та на ґрунті узагальнення власного педагогічного досвіду визначено структуру і дидактичні умови інтеріоризації гуманітарних знань в навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей педагогічного університету та обґрунтовано концептуальні положення дослідження даної проблеми.

Література

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы : [учеб-метод. пособие] / Сергей Иванович Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 368 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.
3. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / Олександр Володимирович Малихін. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – 307 с.
4. Сериков В. В. Общая педагогика. Курс лекций / Владислав Владиславович Сериков. – Волгоград : Перемена, 2004. – 278 с.
5. Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики / [за заг. ред. В. Кременя]. – К. : К. І. С., 2003. – 296 с.

Удовіченко Г.

докторант відділу дидактики Інститут педагогіки НАПН України

УДК 378.026

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ ДИДАКТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

У статті проаналізовано підходи вчених до визначення компетентнісного підходу, понять компетентність, компетенція, дидактична компетентність. Підкреслюється важливість впровадження компетентнісного підходу в теорію та практику сучасної освіти, наголошується на потребі формування дидактичної компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, дидактична компетентність.*

Удовіченко А.

докторант отдела дидактики Институт педагогики НАПН Украины

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ПОНИМАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПОНЯТИЯ ДИДАКТИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ

В статье проанализированы подходы ученых к определению компетентностного подхода, категорий компетентность, компетенция, дидактическая компетентность. Подчеркнута важность внедрения